

VILÁGNÉZETI KONFERENCIÁK

IV.

„EMBEREBB EMBER — MAGYARABB MAGYAR”

ELŐADTA:

SZABÓ JÓZSEF S. J.

BUDAPEST, 1943

KORDA R. T. KIADÁSA

VILÁGNÉZETI KONFERENCIÁK

„EMBEREBB EMBER — MAGYARABB MAGYAR”

Kedves Hallgatóim!

Talán ismeretes Önök előtt a legenda, amely szerint Rómából az Adriai-tengerig vivő Via Appia egyik kanyarulatánál egy napon két világtörténeti személy találkozott egymással. Az egyik Rómából jött és napkeletre tartott; a másik napkeletről jött és Róma felé igyekezett. Az előbbi fényes testőri kíséret között arannyal s elefántcsonttal kirakott hintón hajtatott; a másik egyedül, fáradtan, porosan, vándorbottal a kezében haladt előre. Az egyik Néró volt, a római császár, a világ ura; a másik Péter, az egyszerű halász, Krisztus apostola. Nérónak feltűnt a különös idegen; megállít-

tatta hintóját és kíváncsian kérdezte tőle:

— Honnan jössz vándor és mit akarsz Rómában?

Péter felelt:

— Én a Golgotáról, Jeruzsálemből jövök és folytatom Jézus Krisztus keresztútját.

— És hová vezet ez az út?

— A halálból az életbe, a gyalázatból a dicsőségbe, a földről az égbe.

A nap éppen lebukott Róma márvány-palotái fölött s aranyos korongja megállott a Vatikán-hegyen, Néró cirkuszának óriási kőoszlopa felett. A vándor oda mutat:

— Mikor porbaomlott a te minden dicsőséged, mikor elhamvad már a tested, ott fönn a Vatikán-hegyen és millió templomban és millió szívben és az utolsó napon az ég felhőiben ragyogni fog Jézus Krisztus keresztje, hogy hirdesse örök jutalmát és örök dicsőségét.

Eddig a legenda. Ami utána következik, az már valóság. Néró és minden dicsősége elenyészett, a régi görög s római kultúra romokban hever, az Egyház pedig onnan a Vatikán-hegyről elindult világhódító útjára. És ment... ment... szelíden, de a verhetetlenség isteni erejének fénykörébe öltözött. Dicsősége mellett minden földi hatalom csak múlt árnyéknak tűnt föl. Mily nagynak hitték egykor a Nérók, Domiciánok, Diokleciánok hatalmát, s a végén mégis csak porbahullt. Mily szédületesnek látszott a Caesarok világuralma, a Holland köztársaság, a velencei dozsék ereje, de mégis csak látszat volt, mely már régen elenyészett. Mily verhetetlennek tűnt föl Nagy Károly s a Karolingok birodalma, s mégis megverten vonult le a küzdelmek porondjáról. Mily feldönthetetlennek hitték egykor Franciaországban a Kapetingok, Valois-k, Bourbon-ok, Bonaparték trónját, s íme már csak emlékük maradt fenn a történelem sárguló lapjain. Az

öröknek hitt angol trónról is egymásután buktak le a szász, a dán, a normann dinasztiák, a Plantagenet-, Lancaster-York-, Tudor-, Stuart- és a Hannover-házak. Oroszországban is egymást váltották fel a mongol, a moszkvai, a Romanow, a Gottorp fejedelmi családok. Az Egyház pedig nemcsak hogy veretlenül áll, hanem erejében meg is gyarapodott. Pedig ugyancsak titáni küzdelmet kellett vívnia Diokleciánnal, Juliánnal, Lútherrel, a vandálokkal, longobardokkal, a IV. Henrikekkel, a Barbarossákkal, a II. Frigyesekkel, a Hohenstaufokkal, a Szép Fülöpökkel, a Bajor Lajosokkal, a VIII. Henrikekkel és véres Erzsébetekkel, a Napóleonokkal, Bismarkokkal, Garibaldikkal, az újpogány humanizmussal, utána a deizmussal, a felvilágosultsággal, a szabadkőművességgel, az angol szabad szellemmel, a francia voltairianizmussal, az olasz titkos és keresztényellenes carbonárikkal, majd a materializmussal, szkepticizmussal, agnoszticiz-

mussal, monizmussal, szociáldemokráciával, sparkatizmussal, bolsevizmussal stb., de minden győzelme után ifjú oroszlánként diadalmasan szegezte a magasba fejét. Napóleon önteltségében győztes mámorral megüthette VII. Piust, mégis az ő kezéből hullott ki a fegyver az orosz hómezőkön, s az Egyház és a pápaság ma is áll. Ezt el is kellett ismernie. Följegyezték róla, hogy száműzetésében az egyik este Szent Ilona szigetének tengerpartján gondolataiba mélyedve sétált a császár. Megállott egy kiszögellő sziklán és sokáig nézte a végtelen tengert. Egyszer csak megszólalt a közeli kápolna esti imára hívó harangja. Napoleon levette lövegét s lehajtott fővel nézett maga elé. Imádkozott. Majd felvetette tekintetét és félig kísérőjéhez szólva, félig önmaga elé mormolva a szavakat így szólta: „A felhők tovaszállnak... A trónok rombadőlnek... Csak az Egyház marad meg örökre...” Miért? Mert teljesedésbe ment rajta a krisztusi ígéret: „Et portae

inferi non praevalerunt adversus eam, és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta.”

Mennyire a saját boldogtalanságuk sírját ásták meg azok, akik nevetve a krisztusi ígéreten, holmi kis emberke erőlködéssel próbáltak harcolni az Egyház ellen.

Holnap vége az Egyháznak — mondotta Dioklecián, miközben patakokban ontotta a keresztény vért. És másnap bíborától és a koronától megfosztva meghalt. Az Egyház pedig Nagy Konstantinnal diadalmasan hágott a császárok trónusára. Nem halt meg!

Holnap vége az Egyháznak — kiáltotta az aposztata Julián. És másnap egy utolsó káromlással az ajkán adta ki lelkét. Az Egyház pedig nem halt meg.

Holnap vége az Egyháznak — mondotta Luther, aki Németországon keresztül megingatta egész Európa hitét. Luther másnap meghalt. A Egyház pedig ma is él és virágzik.

Holnap vége az Egyháznak — mondták Robespierre és Marat, a francia forradalom vezéralakjai, akik százával küldték az Egyház szolgáit és a hithű katolikusokat a guillotine alá. És másnap nekik is guillotine alá kellett hajtaniok fejüket, mely véresen hullott a fűrészporos kosárba. De az Egyház nem halt meg.

Holnap vége az Egyháznak — mondta Garibaldi, Róma elfoglalója. És másnap rettenetes halállal ő maga múlt ki. Az Egyház pedig él és virágzik és élni fog örökké, míg a világ fennáll!

M. U., azt az egyiptomi piramist is meg lehet sárral dobálni, mit árt az neki?! Évezredek óta nyugodtan szemléli a Nilus alázajló hábjait. Az Egyház is kétezer év óta látta már annyi embernek, országnak, nemzetnek, uralkodó dinasztiának az eltűnését. Mennyi rom veszi körül... s ő maga rendíthetetlenül áll a közepén.

Hol vannak azok, akiket ő születni látott, de akik őt üldözték s tiszteletre-

méltó korát kigúnyolták? Hol van az a Voltaire, akinek jelszava volt: „Le a gyalázatossal: Krisztussal és Egyházzal!”? Hol van az a Voltaire, aki csaknem minden levelében ismételte: „Tiporjunk el a gyalázatost, tiporjunk el reggel, tiporjunk el este, tiporjunk el egész az utolsó lehelletig!”? Kétségbeesetten, istenkáromló szájjal vívódott a halállal, úgy-hogy egy jelenlévő e szavakkal távozott a szobából: „Valóban ez már sok, ezt senki sem bírja kiállani.” És hol vannak az enciklopedisták, akik Voltaire szellemében készítettek sírt az Egyház számára? Ők maguk estek abba bele, az Egyház pedig szenteltvízzel hintette meg sírgödrüket és elénekelte felettük is a „requiem”-et!

Míndez nem álom, hanem a történelem bizonyágtétele az Egyház verhetetlensége mellett. Ez a kétezer éves történelmi bizonyágtétel nekünk is mond valamit: erőmegfogyatkozás észlelhető azoknál, akik elhullottak mellőle.

Közel ezer évvel ezelőtt az egykori Pannonia és Dácia területén, a Kárpátoktól koszorúzott gyönyörű Duna-Tisza medencében egy különös találkozás történt. Az egyik Rómából jött s kelet felé tartott; a másik pedig keletről tévedt ide. Az előbbi már ezer éves dicsőség gloriájától övezetten jött; a másik nyersen, de ifjú erőtl duzzadón, vadócnak érkezett, de mégis vonzóan, mint kora júniusi reggelen napfényben pompázó harmatos vadrózsaszál. Az előbbi az Egyház volt, Krisztus menyasszonya; a másik kelet vándora, az ifjú magyar, Európa új aspiránsa.

Az Egyház megszólította az új jövevényt:

— Honnét jössz vándor és mit akarsz itt?

És hangzik a válasz:

— Én keletről jövök és hazát akarok.

— De akkor el kell hagynod pogány mivoltodat és nemesebbé kell válnod, ha bele akarsz illeszkedni az európai

kultúrközösségbe. Néró s az általa képviselt pogány világ elment Péter s a Péter által képviselt Egyház mellett, és elenyészett; az ifjú magyarság ellenben hozzája csatlakozott és ezer éve áll.

Én láttam minden szépségedet, csodáltam minden értékedet, vadócnak érkezett, nemes tövé ojtott gyönyörű fajtám, te páratlan erő, vénhedt Európának ma is vitális népe: aranyos magyarság! Éppen a magyarság története a klasszikus tanú reá, hogy a néplélek lényeges összetevője nem „a biológiai emberállomány”, hanem az a közös sors, az a közös élet és kultúrakarat, amely egy egyedeiben meglehetősen heterogén emberanyagból felépítette azt a nemzetet, amely immár ezer éve, hol győztesen, hol megverten, de soha egészen el nem tiportan áll. Az volt Szent István országépítő zsenialitásának legmélyebb bizonyítéka, hogy mindjárt történelmünk kezdetén a *keresztény* és a *nemzeti* gondolatot, a vallást és a hazafiságot oly

csodás szintézisbe forrasztotta egybe. Ne azon rágódjunk ma, hogy mi vagyunk előbb: magyar-e vagy katolikus, mert e két fogalom elválaszthatatlan egymástól. Nem kell nagyon bizonyítanom, hogy történelmünk folyamán akkor voltunk emberebb ember s magyarabb magyar, amikor éltük a hitet. Nevetséges lenne, ha a rózsza azon morfondírozna, hogy mi is volt ő előbb: vadóc-e vagy nemes szem? Maradt ugyanaz a tő, csak nemesebben fejlődött. Mi is maradtunk ugyanazok a magyarok, faji jellegünket, tulajdonságainkat nem vette el a vallás, de igenis megneemesítette, egy magasabb s értékesebb életsíkra helyezte.

Emlékezzének csak vissza az első konferenciabeszédre, amikor tudományosan igazoltuk, hogy helyes képet az emberről és kiegyensúlyozott társadalmiszemléletet csak a teocentrikus világnézetben kaphatunk. A legutóbbi előadás alkalmával pedig ugyancsak rámutattam arra, hogy a modern orvostudomány élettani

alapon hogyan igazolja azt a régi hittani tételt, hogy a kegyelem a természetre épít, és hogy éppen az erős egyéniség, az emberibb ember kialakítása érdekében mennyire nem lehet e kettőt egymástól elválasztani. Miért? Mert a vallás legbensőbb „én”-ünket ragadja meg s indítja meg bennünk az önátadás nemes munkáját az örök, vagy felsőbbrendűnek megismert értékek szolgálatára. Minden népnél megtaláljuk, egyetlen emberi nagyság sem nélkülözte. De ugyanezt feltételezi a jog- és szociálfilozófia is és a közösségi lét alapjának is ezt az önátadást, a vallást tekinti.

A nemcsak megismert és talán megcsodált, hanem az élt vallásosságnak kettős nagy értéke van: egyrészt az ember szellemi személyiségét Isten-kapcsolatba hozza s ez által az elidegeníthetlenség páratlan értékét adja neki, másrészt a magasabb értékeket csak az egyéni ember munkáján keresztül teszi elérhetővé s ezáltal az embert nemesíti,

emberibb emberré alakítja. Az egyéni embernek e katolikus tan szerinti Istenhez hasonlása, deificatiója — mely egyben az egyéni ember teljes boldogsága is — nem a Spinoza-féle egy természet-mechanikus pantheizmus, mely az egész világot Istennek nézi, de nem is Hegel természet-evolúciós pantheizmusa, amely szerint az egész történet Istenné alakul (a születő „Isten” tana), hanem a teremtés tényéből metafizikai úton visszakövetkeztethető, immanens törvény konkretizálódása, észlelhető valósága. Az ember végső célja a végtelemben áll. Isten az örök messzeségben, az örök jövőben áll. Mi e földi életünkben önátadó áldozatunk által csak közelítünk feléje. De ez Istenhez rendeltetésünk az a norma, amely szerint minden tettünket bírálat alá vesszük. Ez jelenti bennünk az emberibb ember, sőt mondhatom, az isteni ember kialakulását, de e célratöréskvés adja az emberi közösségnek is azt az értékét, mely azt a ter-

mészetes, az állati fölé emeli. Így ad a vallás az emberi közösségnek is olyan kultúrkinccset, amelynek van: *metafizikai értéke*, amennyiben minden ember végső céljaként az örökkévalóságot jelöli meg; van *ismeretelméleti értéke*, mert felhívja figyelmünket az örökkévalók felé törekvő képességünkre; van *etikai értéke*, mert akaratunkat a megismert értékek irányában tevékenységre serkenti; van *kultúr- és szociálfilozófiai* s ezzel kapcsolatosan jog- és államfilozófiai értéke, mely a már előbb vázolt értékek szerint ítéli meg az embert; van *művészetet ihlető értéke*, mert az örök értékeknek szimbolikus művészi megtestesítésére inspirál s így vallásos élményt mélyít; van *szociálpedagógiai értéke*, mert sürgeti az arra hivatottakat, hogy ezeket az értékeket az emberekhez eljuttassák. Ez a vallásos önátadás az örök értékek felé könnyíti meg *a népek egymásközötti életét* is, mert megszünteti — amint azt kimutatja Sauer: „Rechts-

und Staatsphilosophie" c. munkájában — az értéktermelés érdekellentéteit.

Az volt a kereszténység nagy ajándéka a magyarság számára is, hogy rávezette az örök értékek felé vezető útra, elvezette szomjas lelkünket az erkölcsi erő és vigasz soha ki nem apadó forrásához, adott lelki békét, biztos választ az élet legalapvetőbb kérdéseire, az egyetemes magyarság számára pedig megvetette a társadalmi és nemzeti élet legmélyebb alapjait. Röviden így mondhatom: faragott belőlünk emberebb embert, magyarabb magyart! Magyarabb magyarok akkor vagyunk, ha vezető állásban levők és vezetettek *derék, becsületes, őszinte, erkölcsös emberek*, akik önzetlenül élnek a közjónak, ha ifjúságunk nemes gondolkodású, aki vállalja a nemzetépítő becsületes apaságot s tisztalelkű anyaságot. Ezeket az erkölcsi értékeket népünk lelkében is *a kereszténység őrzi és növeli*, azért a kereszténység egyetemes magyarságunk

életében is olyan hamisítatlan érték, melyet semmiféle pótlékkal helyettesíteni nem lehet. És ha akadnának sorainkban zendülők, akik hallani sem akarnak kereszténységről, azoknak Dosztojevszkijjel válaszolom, aki a Krisztusról mit sem tudni akaró atheistáknak szemébe vágta: „Mutassatok nekem jobbat, akit helyébe tehetnénk!”

Hogy mit jelentett a kereszténység magyarságunk számára, azt csak akkor értem meg, ha magyarságunk rejtett szellem- és karakter-mélységeibe szállok le. Mi itt Nyugat népei között rokontalanul, magánosan állunk. E sajátos európai helyzetünk fejlesztett ki bennünk bizonyos csökkent önbizalmat. A problémákkal szemben bizonyos oblovizmus és szkizotim hasadtlelkűség jellemez minket, melynek mélyén keserves vigasztalanság húzódik meg. Azt mondja Csuzima, hogy „csak az a nép, mely állandóan veszélyben van, van csak igazán biztonságban, mert már nem

biztonságát keresi, hanem azt az erkölcsi erőt, mely egyedül válik úrrá a veszedelmen". Mi felismertük az erkölcsi erő értékét a katolikumban. A multban is mindig nemcsak Nyugat bástyájaként álltunk itt, hanem állandóan harcoltunk saját függetlenségünkért is, ezért szívtuk anyatejként magunkba az Egyházból az erkölcsi erőt. Mi még a Középkorban sem, amikor a katolikumot mélyen és a jellegzetes magyar nyíltságunkkal, becsületességünk egész bensőségével tettük magunkévá, úgy, hogy a vallásos buzgóság miatt a „szentek országá"-nak nevezték minket, mondom, még akkor sem értünk rá arra, hogy csak himnuszokat alkossunk, dómokat emeljünk, bölcseleti és teológiai műveket, *Summa*-kat írjunk, misztikus irodalmat ápoljunk. Nekünk erő kellett független fönnmaradásunkhoz. Legnagyobb büszkeségünk lehet, hogy ebben az élet-halál harcban, melyet független fönnmaradásunkért folytattunk, egyetlen hűséges szövetség-

gesünk s igazi erőforrásunk az Egyház volt. II. Szilveszter pápa azért küldötte a koronát, hogy Magyarország *minden más hatalomtól független, önálló keresztény államiságát biztosítsa*. Történelmünk legválságosabb korszakában, a *török veszedelmek* idején, ugyanezt a szándékot látjuk. Hunyadi János halálától túlcsondult szívvel nyíltan írja meg III. Kálixtpápának, hogy az egész világon egyedül Őszentsége viseli igazán szíven Magyarország fennmaradását és függetlenségét. Azt talán el sem kell sorolnom, hogy mit tettek a *pápák követői* és *küldöttei* Magyarország érdekében: egy Kapisztránói Szent János, Burgio, Buonvisi és Avianói Márk. Nemde XI. Ince pápának köszönhetjük elsősorban *Budavár visszafoglalását és ezzel Magyarország megmentését és fennmaradását?!* Így forrott össze nálunk a magyarság a katolikummal. Csökevényes hazaszeretetet lenne az, amely ezeket a főséges tényeket a „pölitikai katoliciz-

mus" illetéktelen megnyilatkozásainak mondaná, vagy meg nem történtnek tekintené.

A szentistváni magyar öntudat árulója az öngyilkos hazafiság prófétái azok, akik idegen nagyhatalmak felé kacsingatnak és nem bíznak már a magyar elhivatottságban. Nem lelkiismeretlen hazáárulás-e a magyarban úgysis meglévő csökkentértékűség kihasználásával olyan tömegszennvedélyt szítani itt fel, amely nagyobb hatalom halálos ölelésű karjaiba akarja átjátszani a nemzetet?

1867-től egészen az elmúlt 1914—18-as világháborúig szerencsétlen politikánk nem engedte meg a magyarságnak a saját érdekű szervezkedést s öntudatosítást. Ha nem akarunk egy nagyobb hatalom észrevétlen lelki átformáló malmába kerülni s egy idegen uralmi akarat szerves részévé asszimilálódni, meg kell teremtenünk a magyarabb magyart az emberebb emberen keresztül. Az elmúlt világháború oldott kéveként találta a

liberális szellemtől rothadt szolidaritásunkat, azért ért bennünket megsejtés. Most a szentistváni szellemben kell följazani öntudatunkat a bekövetkezendő eshetőségekre. Jogunk is van erre, mert ismeretelméleti téren józan racionalista a magyar, csak a gyakorlati téren jelentkező félénkségét, meghódolni kész, biztonságkereső gyenge vitalitását kell a kereszténység nyújtotta erkölcsi erővel gyarapítani.

Azok az idegenek, akik fajvédelem álarca alatt a faji öntudat túlzó felszításával a magyarság nemzeti egységét bontják meg, egy idegen faj uralmának befogadására készítik elő a lelkeket. A kereszténység nemcsak megtartotta faji jellegünket, hanem meg is nemesítette azt, de ez a másik áramlat még magyarságától is megfosztja a maroknyi magyart.

A minap hallottam egy adomát. Elmondom, mert korunk bizonyos eszmeáramlatának képviselőire tökéletesen

ráillik. Egy örültnek az volt a „fixa-ideá”-ja, hogy ő óra, azért állandóan a fejét lóbálta s közben adta hozzá az ütemet: tik-tak, tik-tak, tik-tak... Megkérdezi az orvos tőle: hány óra? Hallja a gondolkodás nélküli választ: $\frac{1}{2}$ 6. Az orvos saját órájára pillant s így szól: az én óráám már $\frac{1}{2}$ 8-at mutat. Akkor ügylátszik, hogy késem, — válaszolja az örült — de nem baj, mindjárt behozom a késést. Meggyorsítja a fejlóbálást és hozzá az ütemet: tik-tak, tik-tak, tik-tak... Hasonló örültség jellemzi napjaink bizonyos törekvését is. Az Egyháztól elszakadt s a kapitalista téveszmék szolgálatába süllyedt *liberális államhatalom* engedte proletárrá laposodni a szegény dolgozó munkástömegeket s elnézte a kapitalista túlkapások felburjánzását és a gyengébbek könyörtelen kizsákmányolását. A *marxista téboly megelőzésére és feltartóztatására* a kisujját sem mozdította meg. Ez az Egyháztól elszakadt liberális államvezetés ker-

gette lassan a félvilágot a kommunizmus pokla felé. A szociális igazságtalanság mind kiáltóbbá vált. A reformok késtek és még ma is késnek. A szociális reformok megvalósítását egyesek gyorsított ütemben, radikális úton *a totalitárius államrendszertől* várják s azért szegődnek híveiül. Ezek a mult örült mulasztásait egy gyorsabb iramú örültséggel akarják behozni, tik-tak, tik-tak... A liberális elmélet örültsége az volt, hogy detronizálta az Istent s az államot emelte helyette oltárra s ismerte el az egyedüli legfőbb törvényhozónak. Csoda-e, ha bekövetkezett a nagy katasztrófa? Pedig ha a kommunizmus kitörése előtt már félszázaddal XIII. Leó pápától kiadott nagy szociális enciklika értelmében oldottuk volna meg a munkáskérdést, elmaradtak volna a reánk szakadt bajok.

Azt megengedjük, hogy a mérsékelt totális államrendszernek bizonyos esetekben, pl. háború vagy zendülés esetén lehet jogosultsága. Az államkormányzat-

ban rendkívüli időkben rendkívüli hatalmi eszközök igénybevétele szükséges lehet. Ilyenkor a kormány erősen megszoríthatja polgárai szabadságát olyan területen is, amelyhez különben békés viszonyok között nyúlnia tilos. Példa erre Olaszország, ahol a fasiszta kormányrendszer fellépése előtt a szabadkőművesség és kommunizmus annyira megbomlasztotta az államéletet, hogy rendes kormányzati eszközökkel nehezen lehetett volna elejét venni a végső felbomlásnak. De az az *illetéktelenül túlméretezett államkormányzati mindenhatóság*, mely az egyéni lelkiismeret fölött is dirigálni akar, mely a szülők jogát is elveszi s mely a vallást és erkölcsöt védelmező Egyházat üldözi, elnyomja, a rágalom és gúny céltáblájává teszi, keresztény szempontból kereken visszautasítandó. Én nem hozakodom itt azzal elő, hogy ez az állami omnipetencia más országokban milyen vallásüldözésre ragadtalta magát, de veszélyes

vállalkozást, nagy örültséget kell abban látnunk, ha észlelünk idehaza olyan törekvéseket, melyek a gyors és szükséges reformokat és tisztogatásokat az említett rendszer kilengéseinek és túlzásainak behozatalával akarják megvalósítani. Az olyan szólamokra, hogy a mi külföldet majmolóink, akarom mondani utánzóink sokkal jámborabbak, semhogy tőlük az Egyház szabadságát félteni kellene, csak a naívak ülhetnek fel. Nálunk még a magyar totalitáristák legjámborabb példányai is így beszélnek: „a nevelést ki kell venni az Egyház kezéből”, a „papságot meg kell fosztani a közéleti jogok gyakorlásától” stb., egyetlen vágyuk, hogy a totális kormányzati rendszer nevében megszüntessék a Katolikus Akciót, sajtót, katolikus iskolákat, feloszlassák a katolikus egyesületeket stb. Hát kik ezek, ha nem az állami mindenhatóság megszállottjai, az erkölcsi paralízis progresszíva mániákusai?! Ne álljunk azzal elő, hogy az Egyház tehetetlen a refor-

mok megvalósítása terén. Tehetetlen, igen, mert az igazságos és egészséges reformok *erkölcsi alapjait*, melyeket az Egyház állapított meg és sürgetett a végrehajtásoknál, nem vettük tekintetbe. Baj lenne, ha ezen az úton akarnók megtalálni az emberebb embert, a magyarrabb magyart. Ezen az úton megtalálhatjuk az embertelenebb embert, de nem a magyarabb magyart!

M. U., az egyes emberek élete e földön rövid. De hol van az megírva, hogy a nemzetek élete e földön örök? Nagy népeket söpörtek el e föld színéről a történelem hullámverései. Nagy népek buktak már sirba és tűntek el végkép. És ami a legtragikusabb, nem végelgyengülés vitte el őket. Az sincs megírva, hogy a magyarság élete itt örök. Legnagyobb veszteségeink nem az elrabolt országrészek, hanem a létbe nem hívott magyarok. Magunk végezzük az öncsonkítást, magunk fojtjuk meg a magyart már csírájában. Ma két magyar

gyermek születésére átlag három román és szerb s négy orosz születés esik. Szakemberek, orvosok, orvosprofesszorok kiáltják oda a nemzetnek Illés próféta-ként, hogy Isten irgalmazzon nekünk, ha két emberöltőn belül létre nem hozzuk a 20 milliós magyart. Ez építő munka az egyetlen reális és egészséges irre-
denta. De ez elsősorban megint csak erkölcsi kérdés, melynek megvalósítása az Egyház nélkül sikerülni nem fog. Nem az Egyház szorul rá a magyarságra, hanem mi szorulunk rá az Egyházra, mert nélküle nem tudjuk kialakítani magunkban az emberebb embert s a magyarabb magyart. Egy nép örök fennmaradását sem garantálja isteni szó, de az Egyházét igen. Abszolút értelemben csak az Isten örök; relatív értelemben az isteni intézkedés alapján pedig csak az Egyház örök, azaz míg ember lesz e földön az Egyház is állani fog. Ha valaki ebben még kételkednék, az hallja meg annak a francia jezsuitának csodálatos elmé-

nyét, aki még az elmúlt világháború előtt az Adrián hajózott. Útja Spalató alatt vitt el. Spalató város egész területe valamikor Dioklecián császár palotája volt. Innen a neve is: Palatium, Palatio s lett belőle Spalató. Ebből a palotából indult ki a IV. sz. elején a legvéresebb keresztényüldözés, melyet tíz éven keresztül folytatott a császár a roppant római birodalom egész területén teljes állami erejével. Mikor már azt hitte a császár, hogy a kereszténységet végleg kiirtatta, a kereszténység fölötti győzelme emlékére itt veretett érmet „nomine christianorum deleto”, „annak emlékére, hogy a keresztényeknek még a nevét is sikerült eltörölni” felirattal. Miközben ezen a véres multon tűnődik el a hajó utasa, a partról a szél ismerős dallam foszlányait viszi feléje. Odanéz s az utcákon, Dioklecián palotájának volt terein és udvarain, egy kibontakozó hatalmas körmenetet pillant meg. Nagybaldogasszony napja volt. Partra száll s

követi a menetet, mely betér a katedrálisba. Tudják mi ez a katedrális? Dioklecián császár mauzóleuma. Felhangzik a „Tantum ergo” és a püspök elhelyezi a Szentséget a díszes monstranciával az oltárra. Tudják mi az oltár lapja? Dioklecián császár sírköve: „Nomine christianorum deleto” . . . Az üldözött sírján áll Jézus s körülötte a hívő keresztény sereg. Ezt mondta az a pap: „Abban, hogy Jézust az üldözött sírján láttam, eszembe jutott az Ő örök diadala.” Szívleljék meg ezt napjainkban azok, akik Krisztus és Egyháza nélkül akarják megoldani a magyar problémákat.

Befejezem mai konferenciabeszédemet Mécs László egyik költeményével, mely a múlt tanulságait s a jövő nagy intelmeit köti lelkünkre. Címe: „Titáni léptek útvesztőben.”

„Az ifjúságnak óriásit
lépő csizmája gyakran másik
ösvényt vág az Út közelében

s rálépve lápos útvesztőkre,
sokan eltűnnek mindörökre.

Mérföldes léptű lángészt láttam
gázolni s elsüllyedni lábban.
Ó, Nietzsche, Villon, Ady Endre,
füttyültetek az örök Útra
s a bibliai menetrendre.

És láttam tévtant történelmi
titán-csizmában menetelni
sok néppel, a Nagy Úton kívül
s hogy pokol felé menetelnek, —
nem vitte nékik senki hírül.

Forgószél-csizmájú koreszmét
látam, milliók éljeneztek
s követték lidérces tilosba,
de boldogságuk ócskavas lett:
kikezdte a mocsári rozsdá.

S láttam nagy népet talpig vasban
örök Útról letérni lassan
s gigász-léptű csizmával görbe

ösvényen szakadékba hullni —
mint mérhetetlen sírgödörbe.

Szerelmes nemzetem, vigyázat!
Ne csábítson el hősi lázad
az Úrtól, melynek neve Jézus;
és biztonságos boldogságod
örök időkre megtalálod!"

Nr. 407/1943. Imprimi potest. Budapestini, die 15. Junii 1943.

Stephanus Borbély S. J. Praep. Prov. Hung.

Nihil obstat. Stephanus Kosztolányi dr. censor dioecesanus.

Nr. 4597/1943. Imprimatur. Strigoni, die 9. Junii 1943.

Joannes Drahos dr. vic. gen.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest.

